

GRANS CAUSES INDÍGENES EN ALLÒ PETIT

TANIA ÁVILA MENESES

Oruro-Cochabamba, Bolívia

Ser part d'un poble indígena quítxua travessat per diferents trobades culturals al llarg de la història em fa sentir i pensar la vida d'una altra manera; perquè tot està en la unitat no puc pensar sense sentir i no puc sentir sense percebre el meu cos. Els batecs del meu cor marquen el ritme del meu actuar i de la meua reflexió que no es desenganxa de la meua acció. Nosaltres els pobles indígenes tenim Grans Causes que esdevenen vida en allò quotidià, a través de signes petits, gairebé imperceptibles per als que només cerquen Grans Causes amb impacte estructural. Que potser l'estructura no està feta de petits actes, de petits pensaments i canvis que provoquen grans asimetries?

Sense intenció de sobrevalorar les cultures indígenes, sinó prioritzant la seva aportació creativa i vital, us convido a veure, amb tot l'ésser *tukuy songowan* com deia la meua àvia en l'idioma quítxua, quatre moviments quotidians que tenen cura de la vida: som comunitat, la vida sencera és sagrada, som celebració, i sóc memòria i sóc futur. Potser aquests moviments, com la respiració en els nostres petits cossos, aporten des de la petitesa grandiosa a la desitjada concreció de l'ecologia integral, que ja ve essent vida en els pobles indígenes des que el temps no era temps.

• **Som comunitat.** Comparteixo com a símbol *La Cancha*, el mercat popular de Cochabamba, expressió d'un mercat en clau comunitària dins d'un sistema de mercat competitiu. A *La Cancha* dones i homes construeixen relacions de cura entre comerciants i amb els clients. Malgrat la quantitat de gent, entre coneguts i desconeguts, les venedores se senten amb la seguretat de deixar les seves parades temporalment perquè els seus veïns en tindran cura. En moltes situacions es veuen nens petits caminant entre la multitud, però si algun està en risc cridarà, la *wawa!*, emprant l'article "la", no pas "tu", perquè la criança del marrec és un acte comunitari, però alhora és una crida d'atenció a la responsabilitat concreta dels pares.

A més de cura mútua entre les venedores, també hi ha la cura dels clients, amb els quals mútuament s'anomenen *Caserita*. S'estableix un vincle de proximitat, ja que la venedora sap els gustos i necessitats de les compradores; a moltes les troba cada dissabte de mercat, i ja té una idea de què els pot faltar a casa. I qui compra va amb la confiança que la seva *caserita* tindrà allò que necessita, i si no ho té, l'ajudarà a aconseguir-ho a bon preu i bona qualitat.

En darrera instància la qualitat del producte depèn de la cura, de la salut de la terra on se sembra: si va haver-hi l'aigua necessària o algun desastre natural, si s'han realitzat els rituals d'agraïment i permís. Així, la cura de les relacions entre éssers humans s'estén a la cura de la natura i al vincle amb la Divinitat... tot des de *La Cancha*.

I així, una jornada de feina que comença amb una mirada d'esperança al sol que neix i acaba amb un "fins demà si Déu vol", es mou com una espiral de fets comunitaris petits, gairebé insignificants, que fan de *La Cancha* una alternativa de mercat marcada per la comunitat i no només per la competència. Un mercat en què l'altre té rostre, i a més *la caserita me yapa*, m'augmenta, no només amb els productes de la Mare Terra sinó amb el vincle de la mirada, el riure que em fa sentir i pensar que som comunitat.

• **La vida sencera és sagrada.** Prenc com a símbol la respiració, aquesta dansa vital entre l'ésser humà i la natura que revela la presència del Misteri sagrat de la vida. Amb el ritme de la teua respiració contemples els detalls senzills que fan la vida, com reunir-se per menjar. Recordo que el meu oncle Enrique, sempre que algú arribava a casa, servia en un plat gran fet de terrissa, *ch'illami*, gra de blat de moro *willkaparu*, aquell blat de moro negre que les ties deien que és tan nutritiu, que sustenta la vida del lactant. Aquest *ch'illami* estava acompanyat d'un *quesillo* posat a terra. Ens convocava als que érem part de la família, els visitants, i si algun desconegut entrava per la porta, mentre menjàvem, també estava convidat a compartir els grans de blat de moro i

el formatge, perquè el menjar és per a tots els fills de Déu, deia la mama Sabia. Menjar del mateix plat prenent el blat de moro a les mans, com a signe de respecte, crea un moviment d'escoltar el cos que dóna lloc a una sinergia entre comensals que satisfà la fam d'aliment i de diàleg, d'escoltar atentament, d'aquesta forma de conversar que fa dels moments de menjar temps sagrats de trobada.

Respirar ens fa sentir-nos i pensar-nos part d'un tot sagrat que ens fa inspirar confiança i expirar cura, sí, cura a un mateix, a la comunitat, a l'entorn natural, curant així la nostra espiritualitat que cerca harmonia i equilibri. Un equilibri que no significa absència de conflicte, sinó l'art d'aconseguir que les tensions siguin creatives. Així amb gestos simbòlics serens, acolidors, es gesta en els pobles quítxues el *Misk'y Kausay*, la vida dolça (en aimara *Sumaj Qa-maña*, el *Bon Viure*) com un estil de vida quotidià, senzill, que s'esdevé aquí i ara amb la participació de tothom... de tot. I no es redueix a reflexions racionals que discursivament la plantegen com una recerca de futur.

• **Som celebració.** Comparteix com a símbols la imatge d'homes i dones dansant *morenada* en el temps ritual del Carnaval d'Oruro. Diuen que els pobles andins bolivians vivim en festa. Alguns consideren aquest fet com la causa de la manca de desenvolupament. Doncs sí, som celebració perquè la nostra dansa i cant és assumir la nostra pròpia situació vital, és cuidar quotidianament el nostre cos per poder recórrer, amb salut estable, els carrers, els mercats i les places quan arriba el temps de celebrar. La dansa exigeix atenció envers qui balla al costat, davant i darrera teu, el que implica que a més d'estar atent a tu mateix, a la teva respiració, al teu moviment, necessites entrar en diàleg de gestos, de cosos, amb altres persones que, essent tan diferents, es mouen al mateix ritme, creant harmonia. No podem ballar sols: necessitem els artistes que confeccionen la roba, la banda de músics que marca el ritme, i les veus i ànims de la gent que està a les vores dels carrers. Necessitem la sincronia de la comunitat, que sustenta sense crear dependència. Em pregunto si dansar en comunitat no serà un prototipus d'un "altre desenvolupament possible"...

Celebrar en els carrers és tornar a apropiarse simbòlicament dels espais públics a través de la

dansa i el cant, com a espais sagrats de trobada entre diferents. Som celebració que agraeix els ritmes de la vida-mort irrompent carrers, mercats i places, afirmant que són i som part de la comunitat, davant d'una societat competitiva que busca més diners per pagar llocs exclusius amb grans parets que exclouen la comunitat. La terra no és de ningú, tots som part d'aquesta Casa Comuna.

• **Soc memòria... soc futur.** Aquest darrer moviment té una èmfasi en la persona: és respirar i fer memòria del propi camí de vida. La tradició oral és fonamental entre els pobles indígenes: un itinerari que narra diverses històries amb llenguatge simbòlic, amè, fluït i divers. Així amb tantes veus explicant no ens quedem amb només una història, lineal, sinó amb un teixit històric divers, acolorit i fins i tot contradictori, que permet que les noves generacions puguin discernir allò que fa al seu propi moment històric i que es facin crítics coconstructors d'aquest teixit ancestral.

Explicar la meua vida és una forma de transmetre experiències d'aprenentatge sense jutjar la vida de qui m'escolta i sense jutjar la meua pròpia; és una forma mútua d'aprenentatge, deixant els oients prendre de la meua experiència allò que necessitin per al seu camí. Les persones i comunitats opten per convertir en cançó els fets o sentirs-pensars claus per a la comunitat actual i de possible impacte en el futur. Un exemple és aquesta tornada d'una *morenada* escrita els anys 90 per José Flores, enmig de la confusió que creaven els mitjans entre coca i cocaïna:

*"Coca no es cocaïna, coca es la hoja sagrada.
Jallalla Bolivia, Jallalla Oruro,
soy de los cocanis alma, vida y corazón".*

Aquestes diferències explícites en les cançons fan que les generacions del futur prenguin consciència de la seva identitat i compromís amb la cura integral de la vida, no només de la seva cultura. Així cada persona andina és memòria, és futur, perquè allò que avui facis o no facis serà l'ordidura del teixit vital del futur.

"Esito sería", solem dir quan acabem una intervenció feta des de la nostra vida. Us he donat testimoni d'algunes Grans Causes que els pobles indígenes vivim quotidianament en allò petit, sigui a les nostres comunitats o a les ciutats... Esito sería! □